

ПРЕДСТАВНИКИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

REPRESENTATIVES OF LEGAL ENTITIES IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Метіль А.С., к.ю.н., доцент,
завідувачка кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Часова Т.О., к.ю.н., адвокат,
доцент кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У науковій статті досліджується основні положення залучення представників юридичних осіб в рамках кримінального провадження. Представництво визначається як гарантія захисту та охорони прав і свобод людини та громадянина, у разі якщо особа є учасником кримінально-процесуальної діяльності. Особлива увага приділяється не тільки процедурі залучення представників, але й підтвердженню повноважень представників.

Представництвом юридичних осіб у кримінальному провадженні є правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження. До осіб, які здійснюють представництво належить адвокат, керівник, працівник юридичної особи.

Документальне підтвердження повноважень представників у кримінальному провадженні: адвокат – свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордер, договір із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги; керівник – копія установчих документів юридичної особи; працівник – довіреність. Особі-представнику, у якій відповідні документи відсутні, відмовляють у залученні до кримінального провадження.

Представник юридичної особи є учасником кримінального провадження та має права, подібні до прав підозрюваного на стадії досудового розслідування, та подібні до прав обвинуваченого під час судового розгляду.

Наукові працівники, які займалися дослідженням інституту представництва: О. Якимчук., Є. Щербань, С. Абламський, О. Юхно, Я. Святюк, В. Пожар. Питання, які виникають під час наукового аналізу вказаного питання потребують додаткового уточнення.

Ключові слова: адвокат, керівник, працівник, юридична особа, представництво.

The scientific article examines the main provisions of involving representatives of legal entities in criminal proceedings. Representation is defined as a guarantee of the protection and protection of the rights and freedoms of a person and a citizen, in the event that the person is a participant in criminal proceedings. Special attention is paid not only to the procedure for attracting representatives, but also to confirming the powers of representatives.

Representation of legal entities in criminal proceedings is a legal relationship consisting in the implementation of procedural actions by a representative of a legal entity on its behalf and in its interests with the aim of protecting its rights and legitimate interests, implementing its procedural obligations within the framework of criminal proceedings. Representation includes a lawyer, manager, employee of a legal entity.

Documentary confirmation of the powers of representatives in criminal proceedings: a lawyer – a certificate of the right to practice law, a warrant, an agreement with a defense attorney or a mandate from a body (institution) authorized by law to provide free legal aid; manager – a copy of the founding documents of the legal entity; employee – power of attorney. A person-representative who does not have the relevant documents is denied involvement in criminal proceedings.

A representative of a legal entity is a participant in criminal proceedings and has rights similar to those of a suspect at the stage of pre-trial investigation and similar to the rights of an accused during a trial.

Scientific workers who were involved in the research of the representative office: O. Yakymchuk., E. Shcherban, S. Ablamskyi, O. Yuhno, Ya. Svyatuk, V. Pozhar. Questions that arise during the scientific analysis of the specified question require additional clarification.

Key words: lawyer, manager, employee, legal entity, representative office.

Постановка проблеми. Однією з гарантій охорони прав та законних інтересів юридичних осіб – є інститут представництва. Належне правове регулювання залучення представників юридичних осіб до участі у досудовому розслідуванні та судовому розгляді також сприяє ефективній реалізації засади змагальності в кримінальному провадженні.

Під представництвом слід розуміти процес реалізації повноважень юридичної особи, захист прав та законних інтересів юридичної особи в рамках здійснення кримінально-процесуальної діяльності.

Метою дослідження є встановлення законодавчих недоліків у сфері правового регулювання представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні та шляхів для їх усунення; правовий аналіз залучення представників юридичних осіб до кримінального провадження.

Серед основних завдань, які ставляться щодо наукової статті, слід виділити: дослідження поняття «представництво юридичних осіб», статус та повноваження представників юридичних осіб в кримінальному провадженні, визначення та ознаки юридичної особи; значення представників юридичних осіб у кримінальному прова-

дженні; рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері представництва.

Стан дослідження проблематики. Проблемі законодавчого регулювання представництва юридичних осіб в кримінальному провадженні присвячені наукові праці таких дослідників, як О. Якимчук., Є. Щербань, С. Абламський, О. Юхно, Я. Святюк, В. Пожар, та інші. Однак після законодавчих змін, щодо переліку представників юридичних осіб в кримінальному провадженні, зазначена тематика недостатньо досліджена та потребує додаткового вивчення.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з веденням фінансово-господарської діяльності юридичної особи виникає ризик перевірок такої діяльності з боку уповноважених на це службових осіб та в результаті можливості відкриття кримінальних проваджень. З метою надання юридичної допомоги та можливості представляти юридичну особу залучається представник. Саме такий учасник кримінально-процесуальної діяльності приймає участь у процесуальних діях та реалізує покладні на нього обов'язки.

Відповідно до норм цивільного законодавства юридичною особою є організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку. Юридичні особи поді-

ляються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження [1].

Якимчук О., пропонує наступне визначення: «представництвом юридичних осіб у кримінальному провадженні – є врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження» [2, с. 3].

Щербань Є. зазначає, що юридична особа потребує допомоги представника, здатного взяти на себе захист її законних інтересів. Подібний захист набуває особливого значення у випадках, коли паралельно проводиться розслідування відносно співробітників керівної ланки, інтереси яких можуть і не збігатися з інтересами самої юридичної особи [3, с. 99].

Відповідно статті 64-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження може бути: 1) адвокат; 2) керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами; 3) працівник юридичної особи [4].

КПК України чітко встановлює перелік документів, що підтверджують повноваження представника юридичної особи у кримінальному провадженні:

1) свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордер, договір із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, якщо представником є адвокат;

2) копія установчих документів юридичної особи, якщо представником є керівник юридичної особи чи інша уповноважена законом або установчими документами особа;

3) довіреність, якщо представником є працівник юридичної особи [4].

Представник юридичної особи є учасником кримінального провадження та має права, подібні до прав підозрюваного на стадії досудового розслідування, та подібні до прав обвинуваченого під час судового розгляду.

КПК України встановлює наступні права: 1) знати у зв'язку з чим здійснюється провадження; 2) давати пояснення; 3) збирати і подавати докази; 4) брати участь в процесуальних діях, ставити запитання, подавати зауваження і заперечення; 5) заявляти клопотання і відводи; 6) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, суду; 7) знайомитися із протоколами; 8) одержувати копії процесуальних документів; 9) застосовувати технічні засоби; а також інші, передбачені законом права [4].

Під час досудового розслідування представник юридичної особи має право: 1) брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі; 2) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно із статтею 290 КПК.

Під час судового провадження представник юридичної особи має право: 1) бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду; 2) брати участь у судовому провадженні; 3) виступати в судових дебатах; 4) ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому зобов'язані надати

уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження; 5) оскаржувати в установленому КПК порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення [4].

Обов'язки представника юридичної особи: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття; 2) не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення; 3) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю [4].

Адвокат як представник юридичної особи.

Захищаючи права та законні інтереси підозрюваного (обвинуваченого), що діяв від імені або в інтересах юридичної особи, адвокат здійснює захист прав та законних інтересів юридичної особи, відносно якої здійснюється кримінальне провадження.

Щербань Є. вважає, що вагомою прогалиною КПК України є відсутність процесуального порядку отримання адвокатом, як представником юридичної особи, статусу учасника кримінального провадження [3, с.100].

Науковиця пропонує закріпити в КПК України наступні визначення: «захисником юридичної особи» є адвокат, який не перебуває у штаті юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, і у випадках, встановлених законом, може представляти її інтереси; «представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження», є керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи, якій законом надано право представляти права та інтереси юридичної особи та особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником (адвокат) [5, с. 102].

На практиці, для отримання доказів, необхідних для визначення причетності юридичної особи до вчинення правопорушення, здійснюють слідчі (розшукові) дії щодо юридичної особи безпосередньо. В цьому випадку доцільно буде виокремити захисника юридичної особи, щодо якої ведеться кримінальне провадження, саме адвоката, оскільки його діяльність не буде зумовлена особистим інтересом, який може бути присутній у уповноваженій особі.

Тому на нашу думку, виключно адвокат, може повною мірою захистити права та законні інтереси юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

Керівник як представник юридичної особи.

Якимчук О. встановила, що статутне представництво полягає в тому, що на керівника юридичної особи статутом, положенням чи іншим актом органу юридичної особи покладено обов'язки щодо представлення інтересів юридичної особи, в тому числі, у судах, правоохоронних органах тощо. Статутні представники мають право доручати ведення справи у кримінальному провадженні іншому представнику, якого вони обирають. За відсутності іншого договірного представника, керівник є єдиним представником юридичної особи у кримінальному провадженні, якщо статутом обов'язки щодо представництва не покладено на іншу особу [5, с. 4].

Як відзначав Пожар В., на практиці дуже часто трапляються випадки, коли місцезнаходження керівника юридичної особи невідоме у зв'язку з тим, що він причетний до цього злочину. У таких ситуаціях, виходячи із нині чинних положень КПК України, ніхто не може виступити від імені юридичної особи, так само як і видати довіреність певній особі на представництво юридичної особи у процесі [6, с. 4].

Деякі автори ототожнюють орган юридичної особи із самою юридичною особою, вважаючи, що ведення справи органом юридичної особи (директором, керівником) не є судовим представництвом, так як у суді бере участь

сама установа, підприємство в особі свого органу. Тобто, поняття юридичної особи та органу юридичної особи не збігаються. Орган юридичної особи лише представляє її інтереси під час досудового розслідування.

Необхідно звернути увагу на те, що керівник який набуває статусу представника юридичної особи за КПК України, може бути потенційним підозрюваним в кримінальному провадженні, щодо юридичної особи, керівником якої він є. Законом встановлено, що юридична особа має право, як і будь-яка фізична особа, на професійний правовий захист, тому доцільно розмежувати поняття «представництво» та «захист» юридичної особи в КПК України.

Працівник як представник юридичної особи.

Відповідно до Закону України № 390-IX юрисконсульти, інші працівники юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування мають право представляти останніх у суді [7].

Підставою для представництва працівниками юридичних осіб є довіреність, проте аналіз практики Верховного Суду свідчить, що сама лише довіреність не може підтверджувати повноваження працівника (юрисконсульт) представляти інтереси юридичної особи чи державного органу в порядку самопредставництва [8].

На думку Абламського С. та Юхно О., деякі положення КПК України щодо представництва юридичних осіб, суперечать нормам ст. 61 Конституції України, зокрема принципу особистої відповідальності, згідно з яким юридична відповідальність особи має індивідуально адресований характер [9, с. 83].

Необхідно звернути увагу на можливість виникнення конфлікту інтересів, а саме визначити чи може працівник здійснювати представництво юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження? Адже, не завжди інтереси підприємства та його працівників збігаються.

Висновки. На практиці ми бачимо порушення законних прав та інтересів юридичних осіб, що спричинені відсутністю регламентованого на законодавчому рівні алгоритму дій, адвоката як представника юридичної особи, а також відсутністю сталої практики.

Представництвом юридичних осіб у кримінальному провадженні – є врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства правовідносини, що полягають у здійсненні представником юридичної особи від її імені та в її інтересах процесуальних дій з метою захисту її прав та законних інтересів, реалізації її процесуальних обов'язків у рамках кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Якимчук О. Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081 Право. Київ, 2021. 253 с.
3. Щербань Є. Становлення та сутність інституту представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 6. С. 97–103.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651VI / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Якимчук О. Проблеми класифікації представництва юридичних осіб у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 2. С. 1–13.
6. Пожар В. Проблеми реалізації процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 517–524.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення : Закон України від 18.12.2019 р. № 390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-20#Text>.
8. Святюк Я. Нові правила представництва юрособи в судах: перші спроби застосування. *Юридична газета онлайн*. 2020. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/novi-pravila-predstavnictva-yurosobi-v-sudah-pershi-sprobi-zastosuvannya.html>.
9. Абламський С., Юхно О. Окремі питання участі у кримінальному провадженні представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. *Право і безпека*. 2016. № 1. С. 80–84.